

METODIKA K MODULU ZAMĚSTNANOSTI CESTOVNÍHO RUCHU ČESKÉ REPUBLIKY

1 METODICKÉ VYMEZENÍ

Stanovení úrovně a vybraných charakteristik zaměstnanosti je jedním z nejdůležitějších úkolů při zkoumání ekonomického významu a postavení cestovního ruchu v národním hospodářství. Statistický rámec a metodický návod v tomto procesu představují především následující dokumenty:

- Manuál Eurostatu o zaměstnanosti v cestovním ruchu¹
- Manuál OECD pro Satelitní účet cestovního ruchu: Modul zaměstnanosti²

Modul zaměstnanosti cestovního ruchu, přestože stojí na vlastním základě, je přitom obecně úzce spjat se satelitním účtem cestovního ruchu (TSA). Je v souladu s pojmy a definicemi používanými v jiných oblastech sociálně-ekonomických statistik a statistik cestovního ruchu, zejména v Evropském systému účtů ESA 2010 (1995), v normách Mezinárodní organizace práce ILO a v dalších dokumentech týkajících se statistiky cestovního ruchu vydaných světovými i evropskými organizacemi (Eurostat, WTO, OECD, OSN).

Jelikož existují pouze omezené zkušenosti přiřazování zaměstnanosti k specifickým částem produkce, nezahrnují doporučení mezinárodních manuálů sestavování žádných souhrnných ukazatelů zaměstnanosti v cestovním ruchu. Doporučuje se popisovat zaměstnanost počtem pracovních míst a počtem zaměstnaných osob pouze v jednotlivých odvětvích cestovního ruchu.

2 ZDROJE DAT

Modul zaměstnanosti cestovního ruchu využívá podklady ze dvou hlavních zdrojů:

- Údaje o zaměstnanosti v národním účetnictví (NÚ)
- Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)

Údaje o zaměstnanosti v národním účetnictví

Zdrojem údajů o zaměstnanosti v NÚ je podnikové statistické výkaznictví (statistické výkazy P5-01, P4-01, Pen5-01, Poj5-01, VI1-01, Zdp P5-01, NI1-01). V těchto výkazech jsou šetřeny údaje o průměrném evidenčním počtu zaměstnanců a počet pracujících majitelů firem (podnikatelů) a spolupracujících členů domácnosti, jejichž činnost ve firmě je jejich hlavním zaměstnáním (podnikatelé).

Údaje o zaměstnancích jsou k dispozici ze šetření ve fyzických osobách, přepočtených osobách na plnou pracovní dobu, hlavní i vedlejší pracovní poměr. Údaje o podnikatelích jsou k dispozici ve fyzických osobách, proto pro zjištění přepočtených podnikatelů jsou tyto údaje za fyzické osoby vynásobeny koeficienty z VŠPS, které udávají poměr mezi přepočtenými a

¹ The Eurostat Manual on Employment in Tourism, First draft, version 2, Nico Heerschap, 2002

² Measuring the Role of Tourism in OECD Economies: the OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment, Paris, 2000

fyzickými osobami. Tyto koeficienty jsou použity v jednotlivých odvětvích (v dělení NACE A21).

Jako další zdroj národního účetnictví je použito šetření o zaměstnanosti ve výběrovém šetření pracovních sil, se kterým údaje o celkové zaměstnanosti v národním účetnictví korespondují a jsou na VŠPS navázány.

Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)

Provádí se kontinuálně v náhodně vybraném vzorku domácností a je zaměřené na zjišťování ekonomického postavení obyvatelstva na území celé republiky. Rozsah šetření a ukazatele zaměstnanosti a nezaměstnanosti plně odpovídají definicím Mezinárodní organizace práce (ILO) a metodickým doporučením Eurostatu. Výsledky VŠPS jsou publikovány podle bydliště respondentů.

Předmětem šetření jsou všechny osoby obvykle bydlící v soukromých domácnostech. Šetření se nevztahuje na osoby bydlící dlouhodobě v hromadných ubytovacích zařízeních. Z toho důvodu jsou údaje za určité skupiny obyvatelstva, zejména za cizí státní příslušníky žijící a pracující na území České republiky, k dispozici v omezené míře.

3 PRACOVNÍ POSTUP

Se všemi zdroji dat se v Modulu zaměstnanosti cestovního ruchu pracuje na nejpodrobnější možné úrovni spolehlivosti, kterou představují skupiny (3-místné rozdělení) v klasifikaci NACE.³ Tato data jsou ovšem pouze pracovní a ve zmiňované podrobnosti se nepublikují. Údaje z NÚ slouží k vyjádření absolutní výše zaměstnanosti (jsou tedy plně srovnatelné s daty pravidelně publikovanými Odborem čtvrtletních národních účtů). Podklady z VŠPS jsou naopak využity k rozdělení a znázornění zaměstnanosti dle různých socio-ekonomických a demografických charakteristik tak, jak je doporučují mezinárodní manuály. Aplikovaný podíl cestovního ruchu na zaměstnanosti v jednotlivých NACE je vázán na podíl produkce cestovního ruchu.⁴

4 CHARAKTER PUBLIKOVANÝCH DAT

Všechna data v Modulu zaměstnanosti cestovního ruchu představují tzv. domácí koncept zaměstnanosti, tzn. týkají se osob pracujících na ekonomickém území České republiky. Na rozdíl od národního pojetí jsou do tohoto konceptu zahrnuti nerezidenti pracující v ČR a naopak nejsou zahrnuti rezidenti pracující v cizině. Většina údajů je publikována v členění pracujících osob na osoby zaměstnané a sebezaměstnané. Základní jednotkou je počet fyzických osob. V případě počtu pracovních míst je tento navíc navýšen o všechna druhá a další zaměstnání.

Rozdělení tabulek modulu je dle jednotlivých charakteristických odvětví cestovního ruchu (11 základních odvětví). Jako celkové hodnoty jsou pak uváděny hodnoty za odvětví

³ Nad tento rámec jsou členěna vybraná odvětví dopravy, neboť pro potřeby ČR je nutné vymezit osobní dopravu definovanou zpravidla až v tzv. třídě (na 4-místě) zmiňované klasifikace.

⁴ Podrobněji viz. Tabulka 5 v TSA – „Výrobní účty jednotlivých odvětví cestovního ruchu a ostatních průmyslových odvětví“.

související s cestovním ruchem a odvětví nespecifická pro cestovní ruch. Referenčním obdobím jsou roky 2003 až 2024.

5 ZÁKLADNÍ POJMY A DEFINICE

Zaměstnanci se definují jako všechny osoby, které pracují podle smlouvy pro jinou rezidentskou institucionální jednotku a přijímají odměnu (zaznamenávanou jako „náhrady zaměstnancům“ - D.1). Osoby se zahrnují do zaměstnanců v případě, že nemají zároveň vlastní výdělečnou činnost, která představuje jejich základní činnost. Osoby, které dočasně nepracují, se považují také za zaměstnance za předpokladu, že mají formální pracovní poměr.⁵

Sebezaměstnaní jsou osoby, které jsou jediným vlastníkem nebo spoluvlastníkem nesdružených podniků, ve kterých pracují, s výjimkou nesdružených podniků klasifikovaných jako kvazispolečnosti. Podnikají a pracují s placenými zaměstnanci nebo bez nich. Osoby samostatně výdělečně činné se zde klasifikují v případě, že nejsou zároveň v placeném zaměstnání, které představuje jejich hlavní činnost; v takovém případě se zařadí mezi zaměstnance. Zahrnují se naopak spolupracující členové domácnosti majitele firmy, pro které je činnost ve firmě hlavním zaměstnáním.

Pracovní místo (resp. zaměstnání) se definuje jako explicitní nebo implicitní smlouva mezi osobou a rezidentskou institucionální jednotkou o výkonu práce za odměnu po stanovenou dobu nebo do dalšího oznámení - výpovědi. Jsou zde zahrnuta druhá a další zaměstnání stejné osoby. Naopak jsou vyloučeny osoby, které dočasně nepracují, ale mají tzv. formální pracovní poměr (formální vztah k zaměstnání).

Množství práce v pracovních hodinách představuje souhrnný počet hodin skutečně odpracovaných zaměstnancem nebo sebezaměstnanou osobou během účetního období v případě, že jejich produkce je v rámci vymezených hranic výroby.⁶

Ekvivalent plné pracovní doby se rovná počtu zaměstnání na plnou pracovní dobu a definuje se jako podíl celkového počtu odpracovaných hodin a průměrného ročního počtu odpracovaných hodin v zaměstnání na plný úvazek na ekonomickém území.

⁵ Přesné vymezení pojmu viz. ESA 1995 – kap. 11.12.-11.14.

⁶ Přesné vymezení pojmu viz. ESA 1995 – kap. 11.26.-11.31.